

کرمانشاه،

دیساری آشناسا

شهناز شایانفر - ورودی ۷۴

معارف اسلامی (گرایش فلسفه)

مربع واقع و از کهنسالترین مناطق کشور است.

مردمش که بیشتر از نژاد کرد می‌باشند تیره‌ای نیرومند از نژاد آریا یعنی ساکنان اصلی کشور ایران هستند و زبان کردی آنان شاخه‌ای از زبان فارسی یعنی زبان ایرانی است.

وجه تسمیه کرمانشاهان

در کتب و متون جغرافیایی یا المسالک و الممالک (راهنماها - شهرنامه‌ها) اشارات صریحی وجود دارد که قرمیسین، قرمیسین و اکثر بشکل قرماسین یا قرماشین معرب واژه کرمانشاهان، کرمانشاه و یا گرمان ساه و گرمان سان بوده و می‌باشد.^۱

ابوبکر احمد بن محمد بن اسحاق همدانی، معروف به ابن فقیه، در کتاب خود به نام ترجمه مختصر البلدان (حدود ۲۷۹ هـ) می‌نویسد: "قباد از مداین تا رودخانه

سرزمین اهورایی ایران از کناره‌های سیحون تا فرات و از دریای خزر تا دریای فارس برای هر ایرانی پاک نژاد، مقدس و گرامی است.

همان قدر که آذربایجان همیشه سربلند و مردم سخت کوش و دلاور آن و بلوچستان پهناور و خراسان زرخیز، عزیز و دوست داشتنی است، مازندران و فارس و کردستان و ایلام هم محبوب است؛ زیرا همه این سرزمینها جزئی از سرزمین پهناور و مقدس ایران است و قسمتی از پیکر مادر وطن و هرگز در میان اعضای بدن نمی‌توان چشم را بر دهان یا دست را بر پا ترجیح داد و این خط و خال و چشم و ابرو هر کدام به جای خویش نیکو و دوست داشتنی است و هر یک ویژگی خاص خود را دارد و البته همین ویژگیهاست که باعث می‌شود ما درباره منطقه‌ای بیش از مناطق دیگر به سخن پردازیم.

از جمله این مناطق کرمانشاهان است؛ منطقه پر اهمیتی که در غربی‌ترین بخش جمهوری اسلامی ایران در کنار مرز ایران و عراق با مساحتی حدود ۲۳۶۲۲ کیلومتر

(۱) ابن فضلان: سفرنامه ابن فضلان، ص ۱۲۱؛

موسوی-سید احمد: تأملی در مقاله جستجو در اصل کلمه کرمانشاهان، کیهان فرهنگی، سال ۶، شماره ۱

همین جهت تمدنهای فلات ایران طی هزاران سال خدمات ارزنده‌ای به بشر عرضه داشته است. از میان این تمدنهای تمدن و فرهنگ بخش غربی فلات ایران نقش حساسی را ایفا می‌کرد. کوهپایه‌های زاگرس که از شمال غرب به سوی جنوب شرق ایران امتداد دارد دارای حدود ۱۰۰۰ کیلومتر طول و ۲۰۰ کیلومتر عرض است و چینهای موازی آن، دره‌های سبز و خرمی را بوجود آورده که از دوران باستان برای پی ریزی تمدنهای گوناگون موقعیت ویژه‌ای داشته است. کرمانشاهان نیز یکی از مناطق غرب ایران است که بواسطه همجواری با تمدنهای عیلامی و کاسی از یک سو و تمدنهای بین‌النهرین از سوی دیگر موقعیت استثنایی داشته و می‌توان گفت که این قسمت از ایران زمین، شاهراه تمدنها بوده است.

کشفیات باستانشناسی بویژه در سالهای اخیر، اهمیت و غنای فرهنگی این منطقه را در دوره‌های تاریخی گذشته نشان می‌دهد؛ از جمله این کشفیات دو اثر مهم از روزگار هخامنشی است - یعنی روزگاری که هنوز آیین زرتشتی توسعه همگانی نیافته و هنوز سخن از مهر و ناهید یا میترا و آناهیتاست - و این دو اثر یک کتیبه داریوش است و دیگری معبد آناهیتا، در محلی به نام "بیستون" داریوش اول کتیبه‌ای بسیار مهم به سینه کوه کنده و شرح فتوحات خود را برای فرزندانش این آب و خاک باقی

اول پیاله و بد مسی؛ درباره کسانی که در اول قدم انجام کاری آن را خراب می‌کنند.

شدی ستاره سویل؛ به دوستان بعید العهد می‌گویند.

فلانی مینه مار مکنه؛ درباره اشخاصی که در اموار دیگران زیاد تجسس می‌کنند. (مینه = جستجو)

ضرب المثلهایی از گویش کردی

کرمانشاهی:

خدا پراو دیه و فر نیاسه بانی (خداوند کوه "پراو" را دیده، برف روی آن گذاشته) درباره افرادی که قابلیت ترقی و پیشرفت را ندارند.

صوفی صحنه، دز کنگور

(مومن در شهر صحنه و دزد در شهر کنگور) نسبت به افراد دو رو گفته می‌شود.

دالکه بوینه و دو تپله بخوازه (مادر را ببین و بعد دختر را خواستگاری

کن) (کاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی) منا کنار گنا کار (کسی که در گرفتاری دیگران آنها را طعنه بزند و مسخره کند عاقبت خود در همان بلا خواهد افتاد.)

آثار باستانی کرمانشاه:

فلات ایران از دیر باز تمدنهای گوناگونی را در دامان خود پرورش داده و به واسطه ویژگیهای خاص طبیعی و جغرافیایی خود، چون پلی تمدنهای مشرق را به تمدن و فرهنگ جلگه بین‌النهرین پیوند می‌داد؛ به

بلخ، در همه راه هیچ سرزمینی نیافت که هوایش از کرمانشاهان تا گردنه همدان، خوش‌تر و آبش گواراتر و نسیمش لذت بخش‌تر باشد. این بود که قرماسین را ساخت و ویژه خویش کاخی بلند بر روی هزار ستون بنا کرد. "پس قرماسین کلمه‌ای است پارسی یعنی کرمانشاه.

زبان و گویش مردم کرمانشاه

زبان اهالی کرمانشاهان کردی است با گویش‌های متفاوت در نقاط مختلف. زبان کردی از خویشاوندان نسبی زبان فارسی است؛ زیرا اشتراک قواعد دستوری و ذخیره اصلی لغوی زبانهای ایرانی نتیجه خویشاوندی نسبی آنهاست، که این دو از سرچشمه واحدی منشعب گشته‌اند و از زبان مشترکی ریشه می‌گیرند که اهل فن اصطلاح زبان اصلی یا "نیازبان" را برای آن وضع کرده‌اند.

گویشهای مختلف زبان کردی عبارتند از: گویش کردی کلهری، اورامی، گویش سورانی، گویش لکی و لهجه فارسی کرمانشاهی که خاص این دیار است و از لحاظ ضرب المثل و ترانه غنی است و در آن واژگان کردی دگرگون شده با پرداخت و سایش‌هایی در جملات فارسی کرمانشاهی جای می‌گیرد و کاربرد می‌یابد.

ضرب المثلهایی از فارسی کرمانشاهی:

روشه با او آلوچه شستن؛ در مورد افراد بی‌چشم و رو می‌گویند.

گذارده است. واژه "بیستون" صورت عامیانه‌ای است از بغستان یعنی جایگاه خدایان. کوه "بیستون" همچو دیواری ستبر و بلند است، گویی که براستی حجاربه‌های بیستون چهره‌هایی است که فرهاد به سودای عشق شیرین

پی برد و از همین نقش و نگار در و دیوار شکسته "آثار پدید است صنایع دید عجم را".

بنای معبد آناهیتا با بنای تخت جمشید بسیار نکات مشابه دارد که در گزارشهای فنی باستانشناسی بدان

با نامهای طاق کوچک و طاق بزرگ قرار دارد. درون طاق بزرگ همچنین نقش برجسته خسرو دود و اسب معروفش "شبدیز" نیز به چشم می‌خورد. بر بدنه راست طاق بزرگ شکارگاه گوزن و بر بدنه چپ طاق،

شکارگاه گراز حجاری شده است. در مقابل طاق و نزدیک چشمه، مجسمه ناقصی از خسرو دود نیز موجود است. از دیگر دیدنیهای این دیوار تکیه

در دل سنگ بر جای نهاده است. در پای کوه تاریخی بیستون، چشمه‌های گسوارا و متعددی می‌جوشد که سراب زیبای بیستون و خنکای لذت

بخش و شیرین آن را پدید آورده است.

سکوت و خموشی پر رمز و راز و پایداری و سرفرازی کوه بیستون، به‌مراه نسیمهای خنکی که در لابلاهای برگهای درختان سبز پای کوه می‌پیچد، روح انسان را تا اعماق ژرف شگفتی و راز دیرینه آن با خود می‌برد.

و اما معبد آناهیتا، بنای عظیم و زیبایی بوده بسیار گسترده و با شکوهی فراوان که امروزه بعلت گذشت زمان و گزند باد و باران، از آن ستونهای سرشکسته، صفت و سکویی باقی مانده به همراه چندین ظروف و سکه‌هایی باستانی باقی مانده است، و از همین آثار می‌توان به عظمت این بنا

اشاره شده و این تشابهات در سکو و صفت و فرم ستون بندی و پلکانهای ممتد و کوتاه و حتی اندازه و ارتفاع پله‌ها با پله‌های تخت جمشید این اندیشه را به ذهن می‌آورد که شاید بنای تخت جمشید هم بنای معبد بوده و نه کاخ سلطنتی که اظهار نظر فرنگیان است. از دیگر آثار باستانی کرمانشاه طاق بستان است که در ۵ کیلومتری شمال شرقی شهر کرمانشاه در کنار چشمه‌های زلال آبی که از زیر کوه بیرون می‌آید، نقشهایی از دوران ساسانی بر روی صخره‌های کوه حجاری شده، از جمله نقش برجسته اردشیر دوم و نقشهای برجسته شاپور دوم و سوم که این نقشها درون دو طاق

معاون الملک است که در مرکز کرمانشاه در چال حوض سابق در سمت شرقی خیابان شهید حداد عادل واقع است. ظاهراً تاریخ احداث آن ۱۳۱۵ هـ ق بوده است. بانی این تکیه حسن خان معین الرعایا ملقب به معاون الملک بوده است.

ابتدا حسینیه این تکیه توسط استاد کاران و هنرمندان چیره دست، برای برگزاری مراسم مذهبی ساخته شد و نمای آن با کاشی کاری، آینه کاری و گچ بریهای بسیار زیباترین یافت.

از این تکیه علاوه بر انجام مراسم مذهبی خصوصاً در ماه محرم، اغلب برای رفع اختلافات قومی و

آزاد سازی نواحی اشغال شده کرمانشاه صورت گرفت از جمله عملیات مسلم بن عقیل با رمز یا ابوالفضل العباس، عملیات ظفر ۴، عملیات نفوذی عشایر در جبهه قصر شیرین، عملیات کربلای ۶ با رمز یا فاطمة الزهرا و...

در طول هشت سال جنگ تحمیلی، دولت بعث عراق شهرها و روستاهای استان کرمانشاه را بارها و بارها مورد حملات وحشیانه هوایی و موشکی قرار داد و هزاران انسان بی گناه را به خاک و خون کشید. مردم مظلوم و محروم و ایثارگر کرمانشاهان حملات دشمن بعثی را تحمل و شهدای بسیاری تقدیم میهن اسلامی خود کردند.

امروزه کرمانشاه بر سر راه کربلا قرار گرفته و هر روز کاروان شیفتگان پرچمدار مکتب شهادت امام عشق و ایثار، حسین علیه السلام با عبور از کوچه‌ها و خیابانهای این شهر که در هر گوشه آن رایحه خوش شهیدان پیچیده است، به سوی قبله دلها، کربلای معلی ره می‌پیمایند.

روی این کاشیها صحنه‌هایی از مجالس مهم تاریخی نظیر داستان حضرت یوسف علیه السلام، مجلس درویشان و بارگاه حضرت سلیمان علیه السلام، بزیایی به تصویر در آمده است.

این تکیه بارها دستخوش حوادث و آسیب شده است. در جنگ تحمیلی عراق علیه ایران به این بنای ارزنده خساراتی وارد شد.

آثار باستانی فراوانی از جمله آتشفگاهها و دخمه‌های دوره مادها و قصرهایی چون پاتاق و تاق‌گرا و زیارتگاه اویس قرنی در سایر شهرستانهای استان کرمانشاهان وجود دارد که در اینجا مجال پرداختن به آنها وجود ندارد و باید رفت و از نزدیک دید.

جنگ تحمیلی و کرمانشاه

در اوایل جنگ دشمن شهرهای مهم مرزی کرمانشاهان چون قصر شیرین، نفت‌شهر، سومار، خسروی را اشغال و شهرهای اسلام آباد و گیلان غرب را آماج گلوله‌های توپخانه خود قرار داد.

عملیاتهای جنگی متعددی برای

عشایری نیز استفاده می‌کردند. تکیه معاون الملک از سه قسمت مجزا تشکیل شده است؛ ساکنان محلی کرمانشاه، بخش اول را حسینیه، بخش میانی را زینبیه و بقیه را عباسیه نامند.

در قسمت پله‌ها، سقاخانه‌ای وجود دارد که با کاشیهای رنگارنگ و زیبا آذین یافته و چهره مرد سواری را شمشیر بر کمر و پرچم در دست به نمایش گذاشته است. روی پرچم نوشته شده "نصر من الله و فتح قریب" "جلوی پای سوار کودک خردسالی دیده می‌شود که معصومانه چشم به سوار دوخته و با او سخن می‌گوید. مردم محل، سوار را به حضرت ابوالفضل علیه السلام و تصویر کودک را به حضرت رقیه علیه السلام نسبت می‌دهند که از عموی خود طلب آب می‌کند. از این رو این مکان را محترم و مقدس شمرده و شمع روشن کرده و طلب حاجت می‌کنند.

روی کاشیهای سر در سقاخانه جمله زیبای "سلام الله علی الحسین و اصحابه" نقش بسته است. دور تا دور محوطه عباسیه نیز مانند دیگر قسمتها پوشیده از کاشیهای رنگارنگ است.

منابع:

- ۱) جغرافیای تاریخی و تاریخ مفصل کرمانشاهان: محمد علی سلطانی، ناشر: مؤلف، ۱۳۷۰، چاپ اول
- ۲) کرمانشاهان و تمدن دیرینه آن: ایرج افشار (سیستانی)، انتشارات زرین، تابستان ۷۱، چاپ اول